4.2. Privačių asmenų teisė tiesiogiai remtis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos nuostatomis

Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Dr. Ieva Navickaitė-Sakalauskienė
El. paštas: i.navickaite@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-19-01-16

Santrauka. *Priėmus Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, įtvirtintas Europos Sąjungoje garantuojamų pagrindinių teisių rinkinys, o šalia nacionalinių valstybių narių Konstitucijų ir Europos žmogaus teisių konvencijos atsirado dar vienas individualių teisių apsaugos instrumentas. ES teisės ypatybės neišvengiamai lemia tai, kad Chartijos veiksmingumas priklauso nuo jos nuostatų tiesioginio horizontalaus veikimo galimybės. Atsižvelgiant į tai, straipsnyje analizuojama naujausia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, kurioje, praėjus beveik dešimtmečiui po Chartijos priėmimo, Teismas galiausiai pagrindė privačių asmenų teisę tarpusavio ginčuose Chartijos nuostatomis remtis tiesiogiai.*

Reikšminiai žodžiai: *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje, Chartijos taikymas privatiems asmenims, tiesioginis veikimas.*

Įvadas

2019 m. minimas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) priėmimo dešimtmetis, taigi šiam teisiniam instrumentui praėjusiais metais tiek teisės doktrinoje, tiek praktikoje buvo skirta itin daug dėmesio. Nors iš pradžių Chartija buvo daugiau deklaratyvaus pobūdžio ir ją reikėjo suprasti kaip ES įsipareigojimą gerbti pagrindines teises, 2009 m. gruodžio 1 d., įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ji tapo teisiškai privaloma ir buvo prilyginta ES pirminei teisei. Išanalizavus pirmojo dešimtmečio Chartijos taikymo praktiką akivaizdu, kad šio teisinio instrumento reikšmė vis didėja. 2018 m. Europos Sąjungos Teisingumo Teismui pagrindus Chartijos kaip ES pirminės teisės nuostatų tiesioginio horizontalaus veikimo galimybę, 2019 m. ši praktika buvo toliau plėtojama, vienareikšmiškai patvirtinant privačių asmenų teisę tarpusavio ginčuose remtis konkrečiomis Chartijos nuostatomis. Straipsnio objektas – Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT, Teismas) jurisprudencija, kurioje pagrįsta ir plėtojama privačių asmenų galimybė tarpusavio ginčuose tiesiogiai remtis Chartijos nuostatomis. Tyrimo tikslas – atskleisti, kokių Chartijoje įtvirtintų teisių atžvilgiu Teismas yra pripažinęs horizontalus tiesioginio veikimo galimybę. Atliekant tyrimą buvo naudojami dokumentų analizės, loginis, sisteminis ir apibendrinimo mokslinio tyrimo metodai.

4.2.1. Chartijos taikymas asmenims

Chartijos taikymo sritį apibrėžia jos 51 straipsnis, kurio 1 dalyje įtvirtinta, kad Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms <...> bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Taigi Chartijos 51 straipsniu Sąjungos institucijos, taip pat ir valstybės narės yra įpareigojamos gerbti Sąjungos lygmeniu įtvirtintas pagrindines teises. Kartu minėtame straipsnyje nustatyti su Chartijos taikymu susiję ribojimai. Pirma, valstybėms narėms Sąjungos teisės sistemo-

je užtikrinamos pagrindinės teisės taikytinos tik esant situacijoms, kurias reglamentuoja Sąjungos teisė. Taigi Chartija valstybių narių nacionalinių teismų taikoma tik tada, kai teisinius santykius reguliuoja ES teisės normos arba nacionalinės normos buvo priimtos įgyvendinant ES teisę. Antra, ES teisės aktų leidėjas nustatė ribotą asmenų, privalančių užtikrinti pagrindines teises, ratą, palikdamas neatsakytą klausimą, ar privatūs asmenys yra įpareigoti laikytis Chartijos nuostatų.

Chartijos taikymo sritį subjektų atžvilgiu plečiamai savo praktikoje išaiškino ESTT. Sprendime *Bauer ir Willmeroth* ESTT nurodė, jog, atsižvelgiant į tai, kad Chartijos 51 straipsnio 1 dalis nereglamentuoja, ar privatūs asmenys prireikus gali būti tiesiogiai įpareigojami paisyti tam tikrų Chartijos nuostatų, ji negali būti aiškinama kaip automatiškai atmetanti tokią galimybę.[10] Tai, kad tam tikros pirminės teisės nuostatos yra skirtos pirmiausia valstybėms narėms, negali paneigti, kad jos gali būti taikomos santykiuose tarp privačių asmenų.[11] Teismas minėtame sprendime konstatavo, kad darbdaviai, kurie yra privatūs asmenys, tiesiogiai įpareigoti užtikrinti Chartijoje įtvirtintą kiekvieno darbuotojo teisę į kasmetines mokamas atostogas. Minėtas išvadas Teismas patvirtino ir sprendime *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*.[12]

4.2.2. Chartijos nuostatų tiesioginio horizontalaus veikimo sąlygos

Svarbu pabrėžti tai, kad nors Chartija, kaip minėta, privalomąjį pobūdį įgijo jau prieš dešimtmetį, ilgą laiką ESTT nebuvo aiškiai išsakęs savo pozicijos dėl principinio klausimo, ar asmuo, gindamas savo teises, gali remtis jos nuostatomis tiesiogiai. Tik pastarųjų metų (2018–2019 m.) sprendimuose, kuriuose buvo aiškinamos Chartijos nuostatos, įtvirtinančios socialines teises, ir kurie toliau bus aptariami, Teismas pagrindė privačių asmenų teisę remtis Chartija garantuojamomis pagrindinėmis teisėmis jų tarpusavio ginčuose, kylančiuose ES teisės taikymo srityje.

Minėta, kad kai teisinė situacija patenka į ES teisės taikymo sritį, nacionaliniam teismui tenka pareiga spręsti dėl konkrečioje byloje taikytinų nacionalinės teisės normų atitikties Sąjungos teisei ir atitinkamoms Chartijos nuostatoms bei aiškinti jas atsižvelgiant į šias nuostatas. Kitaip tariant, valstybių narių teismai nacionalinę teisę turi aiškinti kuo labiau atsižvelgdami į Sąjungos teisėje nustatytus reikalavimus, kad užtikrintų visišką Sąjungos teisės veiksmingumą. Pagal viršenybės principą tuo atveju, kai Sąjungos teisę atitinkantis nacionalinės teisės normos aiškinimas nėra galimas, nacionalinis teismas turi pareigą savo iniciatyva netaikyti prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos ir neprivalo prašyti, kad ši nacionalinė nuostata būtų panaikinta teisėkūros arba kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis, arba laukti, kol tai bus padaryta.[13] Susiklosčius minėtai situacijai, Chartijos, kaip individualių teisių gynimo instrumento, vaidmuo tampa itin svarbus, ypač turint omenyje, kad direktyvų tiesioginis veikimas privačių asmenų atžvilgiu (horizontalus tiesioginis veikimas) yra negalimas.

Konkrečios direktyvos nuostatos tiesioginio veikimo klausimu primintina, kad iš suformuotos ESTT jurisprudencijos aišku, jog, kai direktyvos nuostatos turinio požiūriu yra besąlyginės ir tikslios, asmenys gali jomis remtis nacionaliniuose teismuose prieš valstybę, jei per nurodytą laikotarpį ji neperkėlė direktyvos į nacionalinę teisę arba ją perkėlė netinkamai. Be to, kai asmenys gali remtis direktyva prieš valstybę, jie gali tai daryti, kad ir koks būtų valstybės statusas – kaip darbdavės ar viešosios valdžios institucijos. Abiem atvejais svarbu išvengti, kad valstybė galėtų gauti

10 ESTT didžiosios kolegijos 2018 m. lapkričio 6 d. sprendimo sujungtose bylose *Bauer ir Willmeroth*, C-569/16 ir C-570/16, ECLI:EU:C:2018:871, 87 punktas.

11 Generalinio advokato Yves Bot išvados sujungtose bylose *Bauer ir Willmeroth* C569/16 ir C570/16, ECLI:EU:C:2018:337, 78 punktas.

12 ESTT didžiosios kolegijos 2018 m. lapkričio 6 d. sprendimo byloje *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften,* C-684/16, ECLI:EU:C:2018:874, 76 punktas.

13 Žr., pvz., ESTT didžiosios kolegijos 2019 m. birželio 24 d. sprendimo *Popławski*, C573/17, ECLI:EU:C:2019:530, 58 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

naudos dėl to, kad nesilaikė Sąjungos teisės.[14] Tačiau direktyva pati savaime negali įpareigoti privataus asmens, todėl ja iš esmės negalima remtis prieš tokį asmenį. Iš tiesų išplėsti galimybę remtis neperkeltos ar netinkamai perkeltos direktyvos nuostata į santykių tarp privačių asmenų sritį reikštų pripažinti, kad Sąjunga turi teisę nustatyti privatiems asmenims nedelsiant įsigaliojančius įpareigojimus, nors tokią kompetenciją ji turi tik tais atvejais, kai yra įgaliota priimti reglamentus. Taigi net aiški, tiksli ir besąlyginė direktyvos nuostata, kuria siekiama asmenims suteikti teises ar nustatyti pareigas, negali būti taikoma bylose, kuriose šalys yra privatūs asmenys.[15]

Atsižvelgiant į tai, kad bylą tarp privačių asmenų nagrinėjantis nacionalinis teismas turi pareigą užtikrinti iš Sąjungos teisės nuostatų kylančių teisių laikymąsi, Chartijos, kaip individualių teisių gynimo priemonės, veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo to, ar asmuo, gindamas savo teises, gali remtis jos nuostatomis tiesiogiai. Nepaisant to, ESTT neskubėjo pripažinti Chartijos taikymo privačių asmenų santykiams galimybės. Antai byloje *Association de médiation sociale* ESTT sprendė, ar Chartijos 27 straipsnis, įtvirtinantis darbuotojų teisę į informaciją ir konsultacijas įmonėje, vienas arba siejamas su 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos bendrijoje nuostatomis, turi būti aiškinamas taip, kad kai šią direktyvą perkelianti nacionalinė nuostata yra nesuderinama su Sąjungos teise, minėtu Chartijos straipsniu galima remtis privačių asmenų ginčuose. ESTT išaiškino, kad iš Chartijos 27 straipsnio teksto aiškiai matyti, jog tam, kad šis straipsnis būtų visiškai veiksmingas, jį turi sukonkretinti Sąjungos teisės arba nacionalinės teisės normos. ESTT konstatavo, kad vien šio Chartijos straipsnio nepakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta subjektinė teisė, kuria galima būtų remtis kaip tokia jų tarpusavio ginčuose. Kartu ESTT nurodė, kad dėl nacionalinės teisės neatitikties Sąjungos teisei nukentėjusi šalis galėtų remtis sprendime *Francovich ir kt.*[16] suformuota teismo praktika, kad prireikus gautų patirtos žalos atlyginimą[17]. Taigi nors byloje *Association de médiation sociale* Chartijos 27 straipsnio tiesioginis veikimas nebuvo pripažintas, ESTT vienareikšmiškai nepaneigė Chartijos nuostatų taikymo horizontaliems santykiams galimybės.

Vėlesnėje praktikoje ESTT galiausiai išaiškino, kad, kai Chartijoje įtvirtinta konkreti teisė yra imperatyvi ir kartu besąlyginė, nes jos nereikia sukonkretinti Sąjungos ar nacionalinės teisės nuostatomis, vien šios nuostatos pakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta teisė, kuria galima remtis jų tarpusavio ginčuose. Taigi Teismas tik naujausioje savo praktikoje pripažino tam tikrų Chartijos nuostatų tiesioginio horizontalaus veikimo galimybę.

4.2.3. Konkrečių Chartijos nuostatų tiesioginio horizontalaus veikimo pagrindimas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje

4.2.3.1. Diskriminacijos draudimas

ESTT yra konkrečiai pripažinęs, jog Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto diskriminacijos dėl religijos ar įsitikinimų draudimo savaime pakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta teisė, kuria galima remtis privačių asmenų tarpusavio ginčuose. *Egenberger* byloje ginčas kilo dėl reikalavimo atlyginti žalą, sukeltą diskriminacija dėl religijos, kurią ieškovė teigia patyrusi per įdarbinimo procedūrą. Ieškovės teigimu, jos kandidatūra buvo atmesta dėl nepriklausymo jokiai religinei ben-

14 ESTT 2012 m. sausio 24 d. sprendimo *Dominguez*, C282/10, ECLI:EU:C:2012:33, 33, 38 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija.

15 ESTT 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimo *Smith*, C122/17, ECLI:EU:C:2018:631, 42, 43 punktai.

16 ESTT 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas *Francovich ir kt.,* C6/90 ir C9/90, ECLI:EU:C:1991:428.

17 ESTT didžiosios kolegijos 2014 m. sausio 15 d. sprendimo *Association de médiation sociale,* C176/12, ECLI:EU:C:2014:2, 42–51 punktai.

druomenei, o tai, kad iš darbo skelbimo matyti, kad per įdarbinimo procedūrą atsižvelgiama į religiją, yra nesuderinama su diskriminacijos draudimu pagal nacionalinės teisės normas, aiškinamas atsižvelgiant į Sąjungos teisę. ESTT šioje byloje sprendė, ar nagrinėdamas privačių asmenų ginčą nacionalinis teismas turi pareigą netaikyti nacionalinės teisės nuostatos, kurios negalima aiškinti taip, kad ji atitiktų 2000 m. lapkričio 27 d. Direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (toliau – Direktyva 2000/78), 4 straipsnio 2 dalį. Teismas ne tik patvirtino minėtą nacionalinio teismo pareigą, bet taip pat nurodė, kad vien Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto diskriminacijos dėl religijos ar įsitikinimų draudimo pakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta teisė, kuria galima remtis jų ginčuose, kurie patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį.[18]

O remiantis byloje *Cresco Investigation* nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis, pagal Austrijos nacionalinį įstatymą Didysis penktadienis buvo apmokama švenčių diena, kurią suteikiamas 24 valandų poilsis įstatyme nurodytų bažnyčių nariams. Jei vienos iš šių bažnyčių narys vis dėlto dirbo tą dieną, jis turėjo teisę į papildomą darbo užmokestį už šią švenčių dieną. M. Achatzi pagal darbo sutartį dirbo privačių detektyvų agentūroje „Cresco“ ir nebuvo jokios nacionaliniame įstatyme nurodytos bažnyčios narys. Byloje ginčas kilo dėl minėto darbuotojo teisės gauti papildomą kompensaciją prie darbo užmokesčio už darbą Didįjį penktadienį. ESTT nagrinėjo, ar Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad kol atitinkama valstybė narė, siekdama atkurti vienodą požiūrį, pakeis savo teisės aktus, pagal kuriuos Didįjį penktadienį švenčių diena suteikiama tik darbuotojams, kurie yra tam tikrų krikščionių bažnyčių nariai, privatus darbdavys turi pareigą švenčių dieną Didįjį penktadienį suteikti ir kitiems savo darbuotojams, taigi pripažinti jų teisę į švenčių dienos kompensaciją, jeigu jie turi dirbti tokią dieną. Teismas pabrėžė, kad Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto diskriminacijos dėl religijos ar įsitikinimų draudimo pakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta teisė, kuria galima remtis jų ginčuose, patenkančiuose į Sąjungos teisės taikymo sritį. Taigi jei nacionalinių nuostatų nebūtų galima aiškinti taip, kad jos atitiktų Direktyvą 2000/78, nacionalinis teismas vis dėlto privalėtų užtikrinti pagal Chartijos 21 straipsnį darbuotojams teisinę apsaugą ir visišką šio straipsnio veiksmingumą. ESTT taip pat nurodė, kad Chartijos 21 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kol atitinkama valstybė narė, siekdama atkurti vienodą požiūrį, pakeis savo teisės aktus, privatus darbdavys turi pareigą švenčių dieną Didįjį penktadienį suteikti ir kitiems savo darbuotojams su sąlyga, kad tie darbuotojai iš anksto darbdavio paprašė leisti nedirbti šią dieną, ir atitinkamai pripažinti jų teisę į švenčių dienos kompensaciją, jeigu darbdavys atsisakė tenkinti tokį prašymą.[19]

4.2.3.2. Teisė į kasmetines mokamas atostogas

ESTT taip pat yra pripažinęs, kad Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta kiekvieno darbuotojo teisė į kasmetines mokamas atostogas pagal savo esmę reiškia, kad darbdavys turi pareigą išleisti tokių atostogų arba sumokėti kompensaciją už nepanaudotas kasmetines atostogas pasibaigus darbo santykiams, taigi šia teise asmenys gali remtis tiesiogiai.

Sprendime *Bauer ir Willmeroth* buvo sprendžiamas klausimas dėl to, ar mirusių darbuotojų paveldėtojai (sutuoktiniai) turi teisę į kompensaciją už kasmetines mokamas atostogas, kurių šie asmenys nepanaudojo iki savo mirties dienos. Teismas nagrinėjo Chartijos 31 straipsnio 2 dalies apimtį, kad būtų galima nustatyti, ar šia nuostata gali būti remiamasi vykstant ginčui tarp privačių asmenų, siekiant, kad nacionalinis teismas netaikytų nacionalinės teisės nuostatų ir priteistų mirusio darbuotojo teisių paveldėtojams iš jo buvusio darbdavio kompensaciją už

18 ESTT didžiosios kolegijos 2018 m. balandžio 17 d. sprendimo *Egenberger*, C414/16, ECLI:EU:C:2018:257, 76 punktas.

19 ESTT didžiosios kolegijos 2019 m. sausio 22 d. sprendimo *Cresco Investigation,* C193/17, ECLI:EU:C:2019:43, 76, 89 punktai.

nepanaudotas mokamas kasmetines atostogas, kurios minėtam darbuotojui pagal Sąjungos teisę priklausė jo mirties dieną. Teismas pabrėžė, kad Chartijos 31 straipsnio 2 dalis, kurioje imperatyviai suformuluota, kad „kiekvienas darbuotojas“ turi „teisę“ į „kasmetines mokamas atostogas“, atspindi esminį Sąjungos socialinės teisės principą. Taigi teisė į mokamas kasmetines atostogas yra imperatyvi ir kartu besąlyginė, nes Chartija faktiškai neturi būti sukonkretinta Sąjungos ar nacionalinės teisės nuostatomis, jose reikia tik tiksliai nustatyti kasmetinių atostogų trukmę ir prireikus tam tikras šios teisės įgyvendinimo sąlygas. Vadinasi, vien šios nuostatos pakanka, kad darbuotojams būtų suteikta teisė, kuria galima remtis kilus jų ir darbdavio ginčui situacijoje, kuri patenka po Sąjungos teisės reglamentavimu, taigi ir į Chartijos taikymo sritį. Chartijos 31 straipsnio 2 dalis konkrečiai lemia, pirma, tai, kad nacionalinis teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, dėl kurių darbuotojui mirus iš jo atgaline data atimama teisė į mokamas kasmetines atostogas, kurią jis įgijo iki savo mirties, o iš jo teisių paveldėtojų – teisė į kompensaciją, kuri ją pakeičia kaip turtinė sudedamoji minėtos teisės dalis, ir, antra, tai, kad darbdaviai negali remtis tokių nacionalinės teisės nuostatų egzistavimu, siekdami išvengti minėtos kompensacijos mokėjimo, kurią mokėti juos įpareigoja reikalavimas paisyti šioje nuostatoje numatytos pagrindinės teisės. Teismas konstatavo, kad tokiu atveju, kai nacionalinės teisės nuostatų neįmanoma aiškinti taip, kad būtų užtikrinta atitiktis 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (toliau – Direktyva 2003/88) 7 straipsniui ir Chartijos 31 straipsnio 2 daliai, nacionalinis teismas turi netaikyti tų nacionalinės teisės nuostatų ir užtikrinti, kad darbuotojo teisių paveldėtojas iš darbdavio gautų kompensaciją už pagal minėtas nuostatas įgytas mokamas kasmetines atostogas, kurių darbuotojas nepanaudojo iki savo mirties. Ši pareiga nacionaliniam teismui tenka pagal Direktyvos 2003/88 7 straipsnį ir Chartijos 31 straipsnio 2 dalį, kai ginčas kyla tarp tokio teisių paveldėtojo ir darbdavio – valstybės institucijos, ir pagal antrąją iš šių nuostatų, kai ginčas kyla tarp teisių paveldėtojo ir darbdavio – privataus asmens.[20]

Sprendime *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften* ginčas kilo dėl atsisakymo išmokėti buvusiam darbuotojui piniginę kompensaciją už prieš pasibaigiant darbo santykiams nepanaudotas mokamas kasmetines atostogas. Teismas pakartojo sprendime *Bauer ir Willmeroth* nurodytus argumentus, kad vien Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos kiekvieno darbuotojo teisės į kasmetines mokamas atostogas pakanka, kad darbuotojams būtų suteikta teisė, kuria jie gali remtis ginče su savo darbdaviu esant situacijai, kurią apima Sąjungos teisė, todėl patenkančiai į Chartijos taikymo sritį. ESTT sprendė, kad tuo atveju, kai nacionalinės teisės normos neįmanoma aiškinti taip, kad būtų užtikrinta atitiktis Direktyvos 2003/88 7 straipsniui ir Chartijos 31 straipsnio 2 daliai, iš pastarosios nuostatos išplaukia, kad nacionalinis teismas, nagrinėjantis darbuotojo ir jo buvusio darbdavio, kuris yra privatus asmuo, ginčą, turi netaikyti minėtos nacionalinės teisės normos ir užtikrinti, kad tuo atveju, kai šis darbdavys negali įrodyti, kad elgėsi deramai rūpestingai, kad darbuotojas faktiškai turėtų galimybę pasinaudoti mokamomis kasmetinėmis atostogomis, į kurias jis turėjo teisę pagal Sąjungos teisę, iš tokio darbuotojo negali būti atimtos nei įgytos teisės į tokias mokamas kasmetines atostogas, nei atitinkamai darbo santykių pasibaigimo atveju – piniginė kompensacija už nepanaudotas atostogas, kurią sumokėti pareiga tokiu atveju tiesiogiai tenka atitinkamam darbdaviui.[21]

20 *Bauer ir Willmeroth*, *supra note* 10, 85, 86, 92 punktai.

21 *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*, *supra note* 12, 74 punktas.

4.2.3.3. Teisė į veiksmingą teisminę gynybą

Aukščiau aptarti Teisingumo Teismo sprendimai patvirtina, kad ESTT jurisprudencija, kurioje aiškinamos Chartijos nuostatos, įgauna vis didesnę svarbą, kartu suteikdama Chartijai kaip individualių teisių apsaugos instrumentui daugiau galios. Pažymėtina, kad 2018 m. ESTT galimybę tam tikras Chartijos nuostatas taikyti horizontaliems santykiams pradėjo formuoti per darbo teisinių santykių prizmę. 2019 m. esama praktika buvo plėtojama toliau, kartu vis daugiau dėmesio skiriant ir privačių asmenų teisės į veiksmingą teisminę gynybą, įtvirtintos Chartijos 47 straipsnyje, užtikrinimui.[22] Taigi, greta jau minėto Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto diskriminacijos draudimo bei Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje nustatytos darbuotojų teisės į mokamas kasmetines atostogas, ESTT praktikoje konstatuotas Chartijos 47 straipsnio, susijusio su veiksminga teismine gynyba, tiesioginis veikimas. Neabejotina, kad ESTT suformuluoti išaiškinimai palengvins ir suaktyvins pagrindinių teisių taikymą nacionaliniu lygmeniu, nes bent jau Teismo sprendimuose įvardytomis teisėmis privatūs asmenys turės galimybę remtis tarpusavio ginčuose, o nacionaliniai teismai turės teisę priimti sprendimus išimtinai šių Chartijoje įtvirtintų teisių pagrindu.

Išvados

1. Privatūs asmenys turi teisę remtis Chartija garantuojamomis pagrindinėmis teisėmis ginčuose, kylančiuose ES teisės taikymo srityje, nors Chartijos tekste tai nėra įsakmiai numatyta. Kai Chartijoje įtvirtinta konkreti teisė yra imperatyvi ir kartu besąlyginė ir jos nereikia konkretinti Sąjungos ar nacionalinės teisės nuostatomis, vien šios nuostatos pakanka, kad asmenims būtų suteikta teisė, kuria jie gali remtis tarpusavio ginčuose.
2. Dėl tam tikrų Chartijoje įtvirtintų teisių (diskriminacijos draudimo, teisės į kasmetines atostogas, teisės į veiksmingą teisminę gynybą) Teisingumo Teismas yra pripažinęs horizontalus tiesioginio veikimo galimybę. Manytina, kad aiškia Chartijos nuostata taip pat galėtų būti pripažintas, pavyzdžiui, Chartijos 23 straipsnyje įtvirtintas moterų ir vyrų lygybės principas ir kt.
3. Nacionalinių teismų teisė tiesiogiai remtis Chartijos nuostatomis yra ribota ir priklauso nuo ESTT formuojamos jurisprudencijos. Dėl šios priežasties ESTT praktika, susijusi su privačių asmenų teise tiesiogiai remtis Chartijos nuostatomis, toliau turi būti plėtojama, ypač turint omenyje tai, kad dalis Chartijos nuostatų suformuluotos ne kaip konkrečios teisės, o kaip politinės deklaracijos ar Sąjungos tikslai bei siekiamybė, taigi kyla pagrįsta abejonė dėl jų tiesioginio veikimo pagrindimo ESTT praktikoje galimybės.
4. Chartijos nuostatos, dėl kurių nebus pripažinta tiesioginio horizontalaus veikimo galimybė, turės mažesnę praktinę reikšmę ir bus toliau naudojamos siekiant paaiškinti ar pagrįsti antrinės teisės nuostatas. Taigi Chartijoje įtvirtintų teisių užtikrinimo efektyvumas bus skirtingas, o ESTT kiekvienu atveju turės nagrinėti konkrečių Chartijos nuostatų apimtį, kad būtų atsakyta į klausimą, dėl kokių kitų teisių tiesioginis veikimas yra galimas.

22 Žr., pvz., ESTT 2019 m. liepos 29 d. sprendimo *Torubarov*, C556/17, EU:C:2019:626, 55 ir 56 punktus; ESTT didžiosios kolegijos 2019 m. lapkričio 19 d. sprendimo *A. K. ir kt. prieš Sąd Najwyższy*, C-585/18, C-624/18 ir C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, 162 punktas.